
Aspekti

Izlaganje na znanstvenom skupu
UDK 130.2:321.01(497.13)

Politička romantika u hrvatskoj političkoj kulturi

DAVOR RODIN

Fakultet političkih znanosti u Zagrebu

Sažetak

Knjiga C. Schmitta »Politička romantika« ishodište je autoru u raspravi o romantici i romantičarima u sferi politike i političkog djelovanja. Autor upozorava na oprečnost i nesumjerljivost političkog djelovanja i umjetničkog prikazivanja političkog djelovanja kroz tri uvida: (1) problemi koji se mogu rješavati samo politički ne mogu se rješavati estetski, religijski ili etnički, (2) političko djelovanje ne može biti romantičarski optuživano kao uzrok etničkih, socijalnih i religijskih sukoba jer oni izbijaju baš onda kada se napusti tlo političkoga, (3) socijalne znanosti predstavljaju oblike znanstvene dekontekstualizacije političkog procesa, a iz toga slijedi da znanstveni uvidi ne mogu poslužiti kao instrument racionalnog vođenja politike.

U kontekstu političkog života Hrvatske autor zaključuje da današnja politička romantika i njeno ignoriranje realnosti mogu biti kontraproduktivni te da se politički problemi Republike Hrvatske ne mogu rješavati estetski, već isključivo moralno, pravno i politički.

Politička romantika naslov je knjige Carla Schmitta, prvi put objavljena 1917/18, a u nešto izmijenjenom obliku 1924. Danas čitamo njeno četvrto izdanje.

Davne 1924. konstatira Schmitt nevjerojatno bujanje znanstvenih i pseudoznanstvenih napisa posvećenih romantici, posebno onoj političkoj. U suvremenoj hrvatskoj politologiji i filozofiji politike o političkoj romantici nema mnogo riječi. Ipak, nedavno je objavljen rad Zvonka Posavca pod naslovom *Je li Heidegger bio romantičar*.¹ Taj rad također polazi od Schmittovih teza, međutim on je karakterističan po tome što u njemu ustvrđuje da Heidegger nije bio romantičar u svjetlu Schmit-

¹ Usporedi, Zvonko Posavec, »Je li Heidegger bio romantičar?« u *Godišnjak za povijest filozofije*, Zagreb 1989, br. 7, str. 188—197. Ostaje, dakako, otvoreno pitanje nije li Heideggerovo neimenovanje bitka tipično romantičarska karakteristika.

tove definicije romantike, koliko zbog Posavčeve usputne polemike s romantičkim geslom naše teoretizirajuće ljevice: Kritika svega postojećeg!

O romantici je u nas, dakako, bilo mnogo riječi tamo gdje je i mjesto takvim raspravama: u oblasti estetike i teorije umjetnosti.

Hegel, spomenimo, smatra romantikom jedan povijesni oblik razvoja umjetnosti, dakle, jednu formu pojavljivanja istine u umjetnosti. Hegel ovako određuje duh romantike: »Vanjski je svijet za romantiku ravnodušni element. Duh nema povjerenja u zbilju, niti u tom elementu traži utočište. Što manje duh svoj lik u vanjskoj zbilji smatra dostojnim sama sebe, to manje on u toj zbilji traži svoje zadovoljenje, te ne teži niti sjedinjenju niti pomirenju s tim svojim vanjskim likom.«²

Taj duh koji je ravnodušan prema zbilji kao svom vanjskom liku ili očitovanju jest neka »vrsta umjetnosti bez djela« (Schmitt), ili: to je u sebe samog začahureni subjektivni duh.

Schmitt slijedi Hegelovo određenje romantičke umjetnosti, ali naravno proširuje pojam romantike i na političku sferu. On ipak svoju predloženu definiciju drži dovoljno širokom da pojam romantike politički ne suzi. Da bi se zaštitio od te opasnosti, on citira Giovannia Papinia, koji kaže...»Tamo gdje je riječ o velikim fenomenima, o golemim pokretima, ništa nije preciznije od neodređene riječi.« Sâm Schmitt pak s tom ogradom romantiku određuje ovako: »Romantika je subjektivirani okazionalizam, što znači da u romantičnom romantični subjekt svijet obrađuje kao povod i priliku svoje romantične produktivnosti.«³ Za romantičara je odlučujući pojam *occasio*, slučaj, povod, prilika, a ne *causa*. Romantičar se opire svakoj formi, zakonu, uzročnosti; riječju, on ignorira realni svijet, uzima ga samo kao povod svoje vlastite romantičarske produkcije. Kritika, pa i u nas poznata »kritika svega postojećeg«, pravi je stav romantičara prema zbilji. On se ne želi s njom niti pomiriti niti identificirati, on uvijek traži nešto *više* i nešto *dublje* od onoga što jest i što traži angažman. Međutim, za romantiku je karakteristično i nešto drugo: »Romantično je identificirati se sa svime, ali nikome nije dopušteno identificirati se s romantičnim.«⁴ Imali smo u nas i slijeva i s desna primjere ostvarivanja tog romantičarskog stava. Svi smo mi kritičari svega postojećeg, ali tko je pravi, odlučujući i najveći kritičar, to nije odlučeno; to je prepušteno trci koja nema cilja. Jednako i danas svi smo za Hrvatsku, ali tko je za nju u najvećoj mjeri, o tome se ne dopušta nikakav sud, s tim se ciljem nitko ne može identificirati.

Romantika nije nipošto vezana samo za progresivna, već podjednako i za konzervativna socijalna stremljenja. U evropskoj prošlosti ona je bila i na strani revolucije, anarhije i pobune (Sturm und Drang), ali podjednako i na strani restauracije, feudalizma, staleškog društva: uz Byrona stajao je uvijek i Walter Scott. Romantika

² G. W. F. Hegel, *Vorlesungen über die Ästhetik II*, Suhrkamp, Werke 14, 1973, str. Frankfurt/M

³ Carl Schmitt, *Politische Romantik*, četvrto izdanje, Duncker und Humblot, Berlin 1982, str. 23.

⁴ *Ibidem*, str. 10.

podjednako bježi u budućnost kao i u najdavniju prošlost, i ni jedan joj stav nije bez ostatka svojstven. Snovi o budućoj sretnoj Hrvatskoj idu pod ruku s etnogenezom Hrvata ili istraživanjima podrijetla imena Hrvat u pradavnoj prošlosti (vidi o tome Radoslav Katičić, *Vjesnik* od 18. 4. 1992).

Dakako, romantika je u prvom redu umjetnički pokret. Prevaga estetskog ne može se, i ne treba, poricati kad je riječ o romantici. Pod političkom romantikom Schmitt misli na apsolutizaciju estetskog načela u metafizičko, a zatim i na političko, koje se, dakako, odupire svakoj redukciji na estetsko. Iz biti romantičarskog okazionalizma najviše biće može biti čas Bog, čas narod, čas država, državnik, ali podjednako i neka prelijepa Sofija. Romantičar koji sebe uzdiže na razinu umjetničkog genija, može svoju subjektivnost izgraditi do razine duhovne katedrale u kojoj je on vrhovni svećenik, vrhovni filozof, pjesnik ili kralj. Najveće, najuzvišnije primjerke tog romantičarskog subjektivističkog svećenstva vidi Schmitt u likovima Byrona, Baudelairea i Nietzschea: Oni su mu i svećenici i žrtveni jarci te romantičarske zanesenosti vlastitošću.

Sve pogubne konzekvencije romantičarskog ignoriranja zbilje i njezina tretmana kao pukog slučajnog povoda romantičarske duhovne produkcije razotkriva Schmitt u estetiziranju i romantiziranju političkog, moralnog i pravnog realiteta. I taj realitet predstavlja literati i romantičaru samo povod njegovim eskapadama. U osnovi romantičarskog okazionalizma počiva, naravno, i njegova pasivnost. Ona je karakteristična za subjektivističku samodovoljnost romantičara kojem je svijet samo povod njegove vlastite duhovne aktivnosti. Tamo gdje je riječ o moralnom, pravnom i političkom djelovanju, takva je pasivnost neprimjerena i nedopustiva. Romantičar je u oblasti tih praktičnih oblika djelovanja stoga ponajprije *ideolog*. Svojim vizijama on priprema budućnost ili, pak, proizvoljno preradujući prošlost čini u historicističkoj maniri od narodne povijesti prikladnu ideologiju fakičkih boraca za vlast ili protiv nje. Od ilirizma do današnjih dana, dakle, posve paralelno s evropskim događanjima, hrvatski je književnik gotovo *ex professo* politički romantičar. Ne teolozi ili filozofi — književnici, esteti i literarni kritičari do dana današnjega ostali su romantičarski i ideološki zagovornici hrvatstva. Goran i Nazor mogli su izrasti do mitskih figura takvih razmjera samo zato što su u toj tradiciji u jednom trenutku prešli i stvarno i simbolički, u akciju. To u istoj mjeri vrijedi za Gaja i njegove ilirce.

Naravno, borba za hrvatsku državu morala se predugo voditi na literarnom planu, pa su politička romantika i njeni književni prvaci iz nužde bili estetska pobuna. Ti su preteče morali ignorirati realitet kako ne bi postali njegove izravne žrtve. Danas politička romantika i njeno ignoriranje realnosti mogu postati kontraproduktivni. Politički problemi današnje Republike Hrvatske ne mogu se rješavati estetski, već isključivo moralno, pravno i politički. Krilatica dana: *duhovna obnova* tipičan je romantičarski slogan. Kada treba moralno, pravno i politički djelovati u posve neprikladnoj ratnoj realnosti, nije poželjno proklamirati duhovnu obnovu i pred političkim zadacima bježati u religijsku, literarnu, historiografsku spekulaciju. Narod želi odlučivati i vladati, a ne moliti i recitirati, slušati svećenike ili literate. On hoće slijediti svoje djelatne vođe, svoje stranke i svoje interese. Rat može biti

povod i romantičarskoj produkciji, ali on traži ponajprije praktički angažman u hermeneutičkoj situaciji realnoga, a ne u realnosti uzdignutoj ili odmaknutoj u puki povod ili izazov romantičarskim sanjama. Neka izložbe, recitali, kazališne predstave i mise ostanu to što jesu, jer bez njih se ne može, ali neka ne pretendiraju da budu politički doprinosi, jer to je politička romantika u krivi čas. Nije moguće estetski politički djelovati, jer politika nije umjetnost, a politička umjetnost je opasni hibrid.

Schmitt vidi kako je romantičar protiv svake moralne, pravne i političke stege; on iz nje uvijek nastoji izaći u nekom višem trećem. To više jedinstvo ili taj *tertium comparationis* za romantičara nije više političko, već uvijek neko *drugo* jedinstvo. On je uvijek sumnjičav prema pravnoj državi i zalaže se za pravednost bez jurisprudencije, za dobrotu bez moralnih obveza, za državu kao san, kao ideal, ali nipošto kao za mašinu koja omogućuje odvijanje modernog života u kompliciranoj zajednici s drugim državama, s državnim pravom i svim ostalim što je beskrajni predmet mukotrpnih djelovanja i političkih analiza. U političkim stvarima za romantičara je karakterističan Schlegelov stav: Rješenje velikog političkog problema ne leži ni lijevo ni desno ni u sredini, već jedino i isključivo u visini i dubini.⁵ Što je u toj dubini i toj visini, je li to narodni duh, povijest, Bog, duša, ljepota, je li to revolucija ili restauracija starog poretka, to je romantičaru svejedno. Važno je da se nađe povod za distancu od onoga što traži angažman. Hegelova opaska o praznim dubinama i praznim širinama cilja na romantičare. Elemente političke romantike nalazimo danas u Hrvatskoj i u odnosu prema Srbima. Tu su prečesto vodeće riječi: povjerenje, nepovjerenje, suživot, a ne pravo, moral i politika. Inzistira se na govornim, kulturnim, civilizacijskim, tradicijskim razlikama, a jedinstvo se ne traži u državi, pravu, politici i moralu kao praktičnim jedinstvima, već u toleranciji, suživotu, povjerenju, kao duševnim raspoloženjima, gdje jedinstvo ionako nije moguće. Kad je pak riječ o državi, ona bi za romantičkog političara trebala biti jedinstvo iznad svih partija pa se postavlja pitanje čega da bude jedinstvo, ako razlike za romantičarskog političara ne postoje. Legitimitet, legalitet i slično posve su nero-mantične kategorije, a svaka norma je antiromantička tiranija. Apsurdna konzekvencija takve estetske državne teorije jest da bi državom trebao upravljati najljepši čovjek ili onaj koji je proizveo najveću ljepotu: *that first in beauty should be first in might* (Keats).⁶ »U Novalisa i Adama Müllera javlja se država poput dragane, a poetizacija znanosti o financijama banalizira se u stav da se državi plaćaju porezi kao što se ljubavnici daruju pokloni.«⁷ Poput voljene Sofije, Novalisu je država bila predmet romantičarskog afekta, a nipošto oblik pravno regulirane političke organizacije građana. Još manje se romantičara može fiksno vezati uz neku socijalnu supstanciju: on po prirodi nije ni aristokrat ni plebejac, on se spontano kreće uz jače bataljune, jer mu oni daju jače povode za njegovu romantičarsku produkciju. Kada je pak u romantičara riječ o političkoj procjeni neprijatelja, on će za Napoleona kazati da ga se narodi ne boje kao osobe, već da strahuju od sudbine koju

⁵ Ibidem, str. 167.

⁶ Ibidem, str. 173.

⁷ Ibidem, str. 174.

nosi sa sobom. Što se tiče pobjede nad njim, ona se dobiva stavom da moramo naučiti pobijediti Bonaparteu u nama. Ne zvuči li ta taktika slično taktici naših političkih romantika koji se neprijatelju žele suprotstaviti duhovnom, a ne vojnom premoći.

Općoj karakteristici romantike da u estetskom mediju napušta područje političkog, ili da ga estetski deformira, dodaje Schmitt još i retoričko napuštanje politike. Starom pravilu retorike da retor ne smije biti analitička cjepidlaka, već da mora govoriti u širokim generalizacijama i smionim analogijama dovodeći slušateljstvo u relaciju sugovornika koji aklamacijama potvrđuje svoje razumijevanje, odobravanje i negodovanje rečenim, romantički retor dodaje jedan novi element: *sklonost superlativima*. Superlativi poput *posve, sasvim, jedino, apsolutno, neminovno, ništa drugo, navlastito, s apsolutnom evidencijom* oduzimaju riječima svaki predmetni sadržaj i sračunati su samo na efekte.

»Na isti način gradi romantički govornik i svoje definicije. Sve se reducira na prazno punktiranje, na točku: 'Duh je ...religija je ... vrlina je ... znanost je ... smisao je ... biljka je ... ironija je ... Nagon za svodenjem svega na jednu točku potencira se na kraju stavom 'ništa drugo nego'. To nisu definicije već identifikacije s jednom točkom.⁸ Sve je to 'raison oratoire' koji stoji u nekoj vezi s filozofijom i političkom teorijom time što njihove termine upotrebljava kao građu romantičarske produkcije.«⁹ U retoričkim se figurama očituje čežnja za zbiljskim političkim životom, ali sve ostaje na razini retoričkog oblikovanja te čežnje. Retorički se može neobuzdano miješati različite predmete, pojmove i slike, različita područja amalgamirati u smjesu. Tako za Schmitta romantičar jedanput diobu vlasti naziva razbijanjem jedinstvenog organizma države, drugi put živom igrom cjelovita organizma.¹⁰ Jedanput se slavi mlado kao novo i nevideno, drugi se put uzvisuje staro i prošlo, jedanput se slavi ateizam i bezboštvo, drugi se put upada u zamke religijskog misticizma kao vrhunca životne energije.

Rezimirajući svoju analizu političke romantike, Schmitt joj zaključno dodaje nove karakteristike: Politička romantika želi biti produktivna, a istovremeno ne želi biti aktivna: »...naučenjake treba pustiti da se istutnje na svojim piscim stolovima. Glad pokreće njihova pera, a općeljudski osvajački nagon ovdje proizvodi samo debele knjige«,¹¹ ruga se neki plemić po Schmittovim navodima romantičarima. Dakako, tamo gdje počinje politička aktivnost (praksa, a ne produkcija), prestaje svaka politička romantika. To naposljetku, užasavajući se nad politikom, zaključuje i Zdravko Zima u svojoj kritičkoj obradi ministarske epizode Vlatka Pavletića: »A ako se Pavletiću može zalijepiti etiketa unitarista, onda to jednostavno znači da živimo u sredini u kojoj je sve moguće. Kada je tako u poeziji — za koju je i Pavletić stručnjak — onda je to divno. Kada je tako u javnom životu, onda je

⁸ Ibidem, str. 111.

⁹ Ibidem, str. 192.

¹⁰ Ibidem, str. 204.

¹¹ Ibidem, str. 52.

to stravično.«¹² To je najsvježiji primjer hrvatske političke romantike: Preko stravične političke zbilje i njene samovolje romantičarski se preskače u divnu igru poezije, u kojoj je divna baš samovolja.

To, dakako, ne znači da politička romantika ne zadržava svoj odnos prema političkoj akciji: Ona je prateća glazba uz svaki politički program i angažman: »Sve romantično stoji u službi drugih neromantičkih energija, a njena uzvišenost nad svaku definiciju i odluku preobražava se u upotrebljivu pratnju tuđih snaga i tuđih odluka.«¹³

Kao subjektivizam, okazionalizam, esteticizam, pasivizam, politička romantika imala je u razdoblju poslije velikih građanskih revolucija u Evropi svoje zlatno doba. Byron, Scott, Novalis, Schlegel, Adam Müller, Keats ... i toliki drugi, zajedno s našima, oblikovali su i izrazili duhovno raspoloženje sredine 19. stoljeća.

Pokazalo se, međutim, da politička romantika ima uvjete da živi i izvan svog zlatnog doba, da je trajna tekovina evropskog duha. Njen je prvenstveni posao, po kojem je prepoznatljiva, da političko djelovanje i zbiljsku političku, moralnu ili pravnu akciju prebaci u neki drugi medij, dakako, prvenstveno estetski. Ovu estetsku dekontekstualizaciju političkoga, napada Schmitt kao njeno neodgovorno ignoriranje političke zbilje. Mi bismo danas mogli reći da je riječ o političkoj zloupotrebi estetskoga ili o estetizirajućoj ideologiji koja prati svaku političku akciju ne identificirajući se s njom. Na kraju će i srpski pjesnici oprati ruke od zločina srpskih generala. A i hrvatski će pjesnici za sebe svojatati pravo dubljeg uvida u ono što se politički dogodilo i događa. Oni svoj uvid neće legitimirati višim političkim jedinstvom, već drukčijim, umjetničkim, jedinstvom, njegovom visinom i dubinom. Svaka umjetnička tvorevina: lirika i drama, roman i slikarstvo, glazba i kazalište, slikarska izložba, kao i izložba fotografija može zabrazditi u političku romantiku, i pod plaštem angažirane umjetnosti, u umjetničko ignoriranje političke zbilje. Dakako, ni Schmitt ne misli da je njegova kritika političke romantike imala za cilj razaranje bijedne subromantičke legende o Adamu Mülleru kao politologu romantike, niti je jedini smisao knjige od 228 stranica bio natjeravanje Adama Müllera kao siromašnog zeca. Htjelo se analitički položiti računa o jednom ozbiljnom pitanju. Pjesnici mogu politički djelovati, ali političke pjesme nisu nikada bile vrhunac lirike, još manje nacrt političkog djelovanja.

Iz navedenih razloga, politička romantika ima u Hrvata posebno mjesto. Narod koji je stoljećima živio bez države i u tuđim državama živio je svoj politički život u umjetnosti, religiji, ponekad i u teologiji i filozofiji. To opravdanje za političku romantiku, makar i pod geslom duhovne obnove, sada je, nadamo se, došlo svom kraju. To, naravno, ne znači da se uvijek nanovo neće javljati politički romantičari. I nije sve zlo u tome da se politički procesi i djelovanja umjetnički dekontekstualiziraju i, kako se to kaže, umjetnički obrade. Politička romantika postaje opasna ideologija tek onda ako se u politici, kako ustvrđuje Zdravko Zima, počinje djelo-

¹² Zdravko Zima, »Jajoliki rodoljubi«, *Vjesnik*, Zagreb, od 18, 19, 20. travnja 1992.

¹³ C. Schmitt, *ibidem*, str. 228.

vati samovoljno i slobodno od svake moralne i pravne stege kao u romantičkoj lirici koja nikome nije ni moralno ni pravno odgovorna. Dakle, onda kad se lirska dekonstelacija rata i politike poistovjeti s fenomenom koji se lirski dekontekstualizirao. Kada pjesnik, glumac, slikar sebe u svom slikarstvu, glumi i pjesništvu poistovjeti s ratnikom, tada nas samo Bog može sačuvati takvih ratnika. O njima je u drugoj prilici Heine rekao: Da su francuski revolucionari djelovali onom konzekventnošću kojom je Kant mislio, glave bi padale kao snoplje.

Na kraju bismo političkoj romantici suprotstavili politologiju kao znanstvenu dekontekstualizaciju političkog djelovanja. Ona, naravno, nije jedina, a još manje privilegirana dekontekstualizacija političkog. Ona je samo metodički najpripremljenija za osvještavanje onoga što se faktički politički zbiva i što se od političkog djelovanja može očekivati. Njena, mnogima čak i suspektivna suzdržljivost u procjeni onoga što se sada i ovdje politički događa, svjedoči o tome kakao je teško »stravičnu« samovolju političkog uzdignuti do teorijske preglednosti i razumijevanja, iz čega jedino izrastaju građanstvu primjerene demokratske, političke, pravne institucije, moralne norme i politička kultura.

Naposlijetku nešto o Schmittovu kritičkom stajalištu prema romantici. Davne 1924. godine Schmitt još nije prispio u dimenziju svog egzistencijalističkog decizionizma. Teorija o prijatelju i neprijatelju tek je čekala svoje oblikovanje. Spis se ne bi mogao svrstati ni u rubriku neokantijanskog pravnog formalizma, niti pak u fenomenološku analizu o kojoj je Schmitt svakako već čuo čitajući Laska i Schelera.

Analiza tekstova njemačke romantike 19. stoljeća nošena je jednim drugim neizgovorenim uvidom: *Postoje problemi ljudskog života u zajednici koji se mogu riješiti samo politički*. Otuda izravno slijedi da političke probleme nije moguće rješavati estetski pa je s tog stajališta prirodna žestoka podrugljiva kritika pjesništva kao arbitra političkih pitanja. Pjesništvo i umjetnost su, s druge strane, nezamjenjivi pri poslu umjetničke, u prvom redu verbalne, dekontekstualizacije političkih djelovanja. O onom što se politički dogodilo i događa pjesnici nam ostavljaju najvrednija svjedočanstva. Ta svjedočanstva o onom što se dogodilo u politici ili pak pjesničke vizije onoga što bi se u politici trebalo tek dogoditi stoje u dalekoj vezi s onim što se u politici faktički događa. Riječju, političko djelovanje i umjetničko prikazivanje političkog djelovanja dvije su nesumjerljive razine događanja. Tako Schmitt u opreci spram romantike zadobiva pojam izvornog političkog djelovanja kao specifične forme rješavanja nekih pitanja ljudskog živoza u zajednici. Njegov put prema određenju političkoga otvoren je, dakle, već u tom spisu. Nastavljači nakon drugoga svjetskog rata nisu, naravno, prihvatili njegov egzistencijalistički decizionizam, pogotovo ne određenje političkog iz egzistencijalnog sukoba *prijatelj — neprijatelj*. Oni su se oslonili na njegovu neizgovorenu misao: *Neki problemi ljudskog života mogu se rješavati samo politički*. Taj je jednostavni i nipošto originalni uvid imao povoljne odjeke u tri posve odlučujuća pravca.

Prvo, oni problemi koji se mogu rješavati samo politički, ne mogu se rješavati estetski a dosljedno tome ni religijski, etički ili socijalno-ekonomski. Schmittova kritika romantike omogućila je uvid da religijske, socijalne i etničke sukobe unutar

državne zajednice nije moguće riješiti samo propovijedima o toleranciji, suživotu, humanosti, božjoj milosti, starozavjetnim prijetnjama osvetom ili novozavjetnim prizivanjem ljubavi, već u prvom redu *politički*, a zatim *etički*, i *pravno*.

Drugo, ako se etnički, konfesionalni i socijalni sukobi mogu politički rješavati, onda politika i političko djelovanje ne mogu biti romantičarski optuživani kao uzroci etničkih, socijalnih i religijskih sukoba, jer oni izbijaju baš onda kada se napusti tlo političkoga.

Treće, socijalne znanosti ekonomija, sociologija, politologija, predstavljaju oblike znanstvene dekontekstualizacije političkih procesa ili njihovu *literarizaciju*. Otuda slijedi, ne samo na temelju Schmitta, već iz uvida Husserlove fenomenologije, da politički procesi prethode tim znanstvenim uvidima i da dakle ti znanstveni uvidi ne mogu poslužiti kao instrumenti racionalnog vođenja politike. Naprotiv, znanstvena manipulacija političkih procesa bremenita je prijetnjom nesagledivih političkih sukoba.

Ova tri uvida jamče suvremenu aktualnost Schmittove politologije kako u staroj Evropi tako i u Sjedinjenim Američkim Državama. Tu aktualnost ne smije se, međutim, razumjeti u smislu adekvatnosti i prihvatljivosti Schmittove teorije političkoga. Prije bi se moglo kazati da Schmittove teze radikaliziraju i time ubrzavaju traganje za drukčijim, u prvom redu posttranscendentalnim, aranžiranjem različitih ljudskih odnosa prema životnoj okolini. Smisao tih rearanžmana sažima se u tezi da više nema dominantnog ljudskog odnosa prema svijetu iz kojeg bi bili izvedeni svi drugi, već da se među svim mogućim ljudskim odnosima prema svijetu mora uspostaviti novi odnos semantičke iritacije. To znači ukratko da ljudska zajednica, pa onda i državna zajednica, nije organsko, već semantičko jedinstvo djelova. Pojedinci se u državi ne odnose međusobno kao organi prema organizmu. Država naprotiv, mora ostati otvoreno polje semantičkih inicijativa, a ne organizam prilagođen zatvorenom sistemu funkcionalno definiranih organa.

Davor Rodin

POLITICAL ROMANTICISM IN CROATIAN POLITICAL

Summary

C. Schmitt's book «Political Romanticism» is the author's starting point in this treatise on romanticism and romantics in the sphere of politics and political action. He points to the fact that political action and artistic presentation of political action differ and cannot be compared. He shows that 1) problems which can be approached only politically cannot be dealt with aesthetically, religiously, or ethnically; 2) political action cannot be romantically indicted as being the cause of ethnic, social, and religious conflicts because these occur exactly when the political ground is being abandoned; 3) the social sciences represent forms of a scientific decontextualization of the political process from which it follows that scientific insights cannot serve as an instrument for rational political action.

In the context of political life in Croatia, the author concludes, political romanticism and its ignoring of reality can be counterproductive. Therefore the political problems of the Republic of Croatia cannot be solved aesthetically but only through moral, legal, and political means.